

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2024. № 10.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.10.79>

УДК 336.26

Т. В. Стеценко,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3836-4785>

Д. І. Ряднов,

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-4539-1760>

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА: СУЧАСНІ ТРЕНДИ

T. V. Stetsenko,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance,

V. N. Karazin National University of Kharkiv

D. I. Ryadnov,

Master's student, V. N. Karazin National University of Kharkiv

FISCAL POLICY: MODERN TRENDS

Стаття досліджує сучасні тренди та особливості фінансової політики світу, зокрема в контексті України. Розглядаються теоретичні засади фінансової політики, включаючи її цілі, функції та типи. Аналізуються

глобальні тенденції, такі як посткризове відновлення економіки, зроблено акцент на зеленій економіці та податкові реформи. Особлива увага приділяється фінансовій політиці України в умовах воєнного стану, зокрема структурі витратів та доходів державного бюджету на 2024 рік. Стаття висвітлює зміни пріоритетів у державних витратах, зростання витратів на оборону країни та безпеку, а також прогнози щодо податкових надходжень. Підкреслюється важливість адаптації державної фінансової політики до викликів воєнного часу та необхідність у створенні основи для майбутнього економічного відновлення України.

The article provides an in-depth examination of current trends and specific characteristics of fiscal policy, with a particular focus on Ukraine. It delves into the theoretical foundations of fiscal policy, outlining its core goals, functions, and different types. Furthermore, the paper analyzes key global trends influencing fiscal policy, including the ongoing post-crisis economic recovery efforts, the growing emphasis on sustainable development and green economy initiatives, and widespread tax reform efforts seen across different countries. The article explores how these global shifts are shaping fiscal policy strategies and influencing national economies, creating a dynamic and often unpredictable fiscal environment.

Special attention is paid to Ukraine's fiscal policy during the challenging period of martial law, with a detailed analysis of the structure of both expenditures and revenues in the 2024 state budget. The paper provides a comprehensive breakdown of the evolving spending priorities, highlighting the notable increase in defense and security expenditures required to address current geopolitical challenges. Additionally, the impact of social support programs and economic aid measures is examined, showcasing the balancing act between maintaining internal stability and addressing external threats. The discussion also covers the projected tax revenues and adjustments in taxation strategies as the country grapples with the economic repercussions of conflict, inflation, and disrupted international trade.

Moreover, the article underscores the importance of adapting fiscal policy to the unique and urgent challenges posed by wartime conditions. It emphasizes the dual necessity of supporting the immediate needs of the population and national security while also laying the groundwork for Ukraine's future economic recovery. The role of fiscal measures in stabilizing the economy, maintaining public services, and fostering conditions for post-war economic reconstruction is critically examined. In conclusion, the article stresses the need for fiscal resilience, flexibility, and innovation as Ukraine navigates both short-term wartime exigencies and long-term growth prospects. The strategic alignment of fiscal policy with broader economic goals will be essential for ensuring sustainable development and social stability in the post-war period.

Ключові слова: *фіскальна політика, державний бюджет України, податкова система, воєнний стан, бюджетні видатки, податкові надходження, оборонні витрати, макроекономічна стабільність.*

Keywords: *fiscal policy, state budget of Ukraine, tax system, martial law, budget expenditures, tax revenues, defense expenditures, macroeconomic stability.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. *Фіскальна політика є ключовим інструментом державного регулювання економіки, особливо в умовах кризових явищ та зовнішніх шоків. В контексті глобальних викликів дослідження сучасних трендів фіскальної політики набуває особливої актуальності. Ефективна фіскальна політика має критичне значення для забезпечення економічної стабільності, стимулювання зростання та вирішення соціальних проблем. Дане дослідження спрямоване на аналіз сучасних тенденцій у фіскальній політиці та їх практичного застосування в умовах України.*

Аналіз останніх досліджень і публікацій. *Проблеми фіскальної політики широко висвітлюються у працях вітчизняних та зарубіжних вчених.*

Зокрема, теоретичні аспекти фінансової політики розглядаються в роботах Дж. М. Кейнса [1], М. Фрідмана [2], Р. Барро [3]. Серед українських дослідників варто відзначити праці А. Крисоватого [4], В. Опаріна [5], В. Федосова [6], які аналізують особливості фінансової політики в умовах трансформаційної економіки.

Останні дослідження фокусуються на аналізі фінансових заходів у відповідь на пандемію COVID-19 та на вивченні фінансової політики в умовах воєнного стану. Однак, недостатньо висвітленими залишаються питання адаптації фінансової політики до умов тривалого воєнного конфлікту та post-war відновлення економіки.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є ідентифікація сучасних тенденцій реалізації фінансової політики у світі та в Україні. Стаття також прагне визначити ключові завдання для фінансової політики, які сприятимуть відновленню економіки після завершення конфлікту, та дослідити можливості інтеграції інноваційних інструментів у фінансову політику держави.

Завдання статті можна сформулювати наступним чином:

1. Дослідити основні цілі, функції та типи фінансової політики, щоб зрозуміти її роль у забезпеченні економічної стабільності та зростання. Це дозволить визначити, як фінансова політика може впливати на економічні процеси в Україні.
2. Визначити спільні риси фінансової політики країн світу.
3. Оцінити сучасний етап реалізації фінансової політики України в умовах війни в країні. Це допоможе зрозуміти, як фінансова політика адаптується до нових умов.
4. Ідентифікувати основні проблеми, з якими стикається фінансова політика України, такі як забезпечення макрофінансової стабільності та підтримка економічної активності. Це допоможе сформулювати рекомендації для подальших дій уряду.

5. Запропонувати стратегії та моделі фінансової політики, які можуть бути використані для відновлення економіки після завершення конфлікту. Це завдання спрямоване на створення основи для сталого розвитку України в майбутньому.

Ці завдання допоможуть глибше зрозуміти сучасні тренди фінансової політики та її адаптацію до викликів, з якими стикається країна.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова політика, що включає бюджетні та податкові заходи, спрямована на забезпечення повної зайнятості та стабільного, неінфляційного зростання ВВП. Вона передбачає зміну державних витрат, роботу зі складом та структурою податкової системи, а також підходи до формування бюджетів різних рівнів.

Основна мета фінансової політики полягає у формуванні оптимального рівня державних витрат та запобігання іншим негативним економічним явищам. Вона виконує кілька ключових функцій:

- 1) регулювання економічних, соціальних та екологічних процесів;
- 2) перерозподіл національного доходу;
- 3) акумуляція ресурсів для фінансування соціальних програм;
- 4) стимулювання економічного зростання;
- 5) підтримка високого рівня зайнятості.

Дії у сфері фінансової політики формуються на основі встановлених цілей, таких як боротьба з інфляцією, стабілізація економіки та забезпечення її зростання. Держава використовує механізми державних витрат, податкових платежів і трансфертів для впливу на сукупний попит і реальний національний дохід [7].

Фінансова політика поділяється на два основні типи: дискреційну та недискреційну.

Дискреційна політика передбачає цілеспрямовані зміни в податках, державних витратах та бюджетному сальдо. Вона здійснюється через законодавчі зміни та має на меті стабілізацію економіки, досягнення рівноваги, збільшення зайнятості та зниження інфляції. Основні інструменти

дискреційної політики включають зміну податкових ставок, введення нових податків або скасування податкових пільг.

Залежно від економічного циклу, дискреційна політика може бути:

1. Стимулююча (експансіоністська) – спрямована на збільшення державних витрат і зниження податків у періоди економічного спаду.
2. Обмежувальна (контракційна) – зменшує державні витрати та підвищує податки у періоди надмірного попиту.

Недискреційна (автоматична) фіскальна політика діє без законодавчих змін завдяки вбудованим стабілізаторам, таким як прогресивна податкова система, соціальні виплати та допомога по безробіттю. Ці механізми автоматично зменшують циклічні коливання в економіці [8].

Загалом, кейнсіанська економічна теорія акцентує увагу на активній макроекономічній політиці для стабілізації нестабільної економіки, в той час як класична модель передбачає пасивну політику, оскільки ринкові механізми здатні самостійно досягти стабільності в довгостроковій перспективі.

У кейнсіанській та класичній моделях існують принципові відмінності у поглядах на роль держави у регулюванні економіки, а також у тому, як фіскальна та монетарна політики впливають на економічну стабільність і зростання.

1. Кейнсіанська модель:

Основне рівняння сукупних витрат: $Y = C + I + G + NX$, де Y – номінальний ВВП, C – споживчі витрати, I – інвестиції, G – державні витрати, NX – чистий експорт [9].

Ключовим фактором у кейнсіанському підході є сукупний попит, який визначає рівень виробництва і зайнятості. Держава через збільшення витрат або зниження податків може стимулювати попит, що має мультиплікативний ефект на економіку.

Фіскальна політика відіграє провідну роль у стабілізації економіки. Державні витрати безпосередньо впливають на збільшення сукупного попиту, тоді як податки впливають на рівень споживання та інвестицій.

Монетарна політика вважається менш ефективною через складність її передачі до реального сектору економіки, особливо через вплив на інвестиційні витрати та процентні ставки.

2. Класична модель:

Основне рівняння обміну: $M \cdot V = P \cdot Y$, де M – грошова маса, V – швидкість обігу грошей, P – рівень цін, Y – реальний обсяг виробництва.

Класичний підхід передбачає, що економіка саморегулюється. Рівень заробітної плати і ціни є гнучкими, що дозволяє ринку швидко адаптуватися до змін у попиті та пропозиції [9].

Монетарна політика відіграє основну роль у класичній моделі. Зміна грошової маси впливає на сукупний попит і рівень цін, що, в свою чергу, визначає номінальний ВВП. Фіскальна політика вважається другорядною і навіть може призвести до небажаних наслідків, таких як зростання інфляції або ефект витіснення приватних інвестицій.

Концепції неокласичного напрямку, як теорія раціональних очікувань, вважають, що держава не повинна активно втручатися в економіку, оскільки ринок самостійно досягне рівноваги через гнучкі ціни та зарплати.

Таким чином, основна різниця між кейнсіанським та класичним підходами полягає в тому, що кейнсіанці наголошують на важливості фіскальної політики як інструменту стабілізації, тоді як класики покладаються на ринкові механізми та монетарну політику.

Фіскальна політика є важливим інструментом економічного управління, який впливає на розвиток національної економіки через державні витрати та оподаткування. У сучасному світі фіскальна політика зазнає значних змін, які зумовлені глобалізацією, економічними кризами та соціальними викликами.

Можна виділити наступні основні тренди фіскальної політики:

1. Зростання державних витрат: глобальна пандемія спричинила економічну кризу, яка вплинула на всі сфери економічної діяльності, що вимагало активної участі держав у стимулюванні економіки. Багато країн зіштовхуються з необхідністю збільшення державних витрат для підтримки

соціальних програм, інфраструктурних проєктів та боротьби з наслідками пандемії COVID-19. Це призводить до зростання дефіциту бюджету в ряді країн [10].

У багатьох країнах уряди розробляють програми підтримки малого та середнього бізнесу, надають фінансову допомогу населенню, а також інвестують у розширення соціальних програм. Це дозволяє утримати економіку на плаву, стабілізувати рівень зайнятості та забезпечити основні потреби населення. Такі заходи включають податкові пільги, субсидії на заробітні плати, інвестиції в інфраструктуру та підтримку ключових секторів економіки. Основна мета – мінімізувати негативні наслідки пандемії та забезпечити поступове відновлення економічної активності.

2. Податкова реформа: у багатьох країнах відбуваються зміни в податкових системах з метою збільшення справедливості оподаткування та зменшення податкового тягаря на середній клас. Пріоритетом стає боротьба з ухиленням від сплати податків та оптимізація податкових систем.

3. Екологічні аспекти: сучасна фіскальна політика все більше враховує екологічні питання. Введення «зелених» податків та інвестиції в екологічні технології стають популярними, що підкреслює зростаючу важливість сталого розвитку. Інвестиції в екологічно чисті технології, розвиток відновлювальної енергетики та зменшення викидів парникових газів стають пріоритетними напрямками державних витрат.

Уряди створюють спеціальні податкові стимули для компаній, що впроваджують екологічно чисті технології або інвестують у відновлювальні джерела енергії. Також важливим елементом є зменшення державного фінансування проєктів, що пов'язані з викопними видами палива, та збільшення інвестицій у проєкти, спрямовані на досягнення кліматичної нейтральності.

4. Цифровізація та технології: використання цифрових технологій у фіскальній політиці сприяє підвищенню ефективності адміністрування

податків. Автоматизація процесів та впровадження електронних систем обліку зменшують адміністративні витрати та ризик корупції.

5. Відповідь на економічні кризи: фінскальна політика стає важливим інструментом реагування на економічні кризи, зокрема під час рецесій. Уряди використовують політику стимулювання, яка включає підвищення витрат та зниження податків для активізації економічної діяльності [11].

Воєнний стан, запроваджений в Україні через агресію з боку Росії, суттєво змінив пріоритети вітчизняної фінскальної політики. Основні акценти зосереджені на фінансуванні оборонного сектору, забезпеченні безпеки та підтримці соціальних програм для постраждалого населення. З 2022 року значна частина бюджету переорієнтована на потреби армії, зокрема, це збільшення витрат на оборонні замовлення, матеріально-технічне забезпечення військових, а також національну безпеку. Окрім того, уряд вимушений мобілізувати більше внутрішніх ресурсів через суттєве скорочення міжнародної торгівлі та падіння податкових надходжень.

У відповідь на економічні виклики війни уряд України впровадив низку змін у податковій системі для підтримки бізнесу та забезпечення стабільності державних фінансів. Серед ключових реформ:

1) скасування низки податків для малого та середнього бізнесу на початку війни для збереження робочих місць і стимулювання економічної активності;

2) запровадження спрощених процедур оподаткування для бізнесу, який продовжує працювати в умовах війни, зокрема зниження податкових ставок;

3) збільшення акцизних ставок та митних зборів на імпорт певних товарів для наповнення бюджету;

4) зміна підходів до адміністрування податків: посилення фінскальної дисципліни для підприємств, які залишилися на контрольованій території, з одночасним послабленням вимог до звітності для бізнесів у зонах активних бойових дій.

Окрім внутрішніх податкових змін, варто зазначити, що надходження від міжнародних партнерів стали важливою частиною доходів Державного бюджету України. Позиція уряду полягає в тому, щоб підтримувати фінансову стабільність за рахунок збільшення обсягів міжнародної допомоги та кредитів, зокрема через програми МВФ та ЄС.

Умови воєнного стану формують нові пріоритети, зокрема збільшення державних витрат на безпеку, оборону, соціально-економічний захист населення та залучення міжнародної допомоги. Для досягнення цих цілей уряд може підвищувати податкові ставки, скасовувати або вводити нові податки та пільги, а також скорочувати витрати, що не стосуються основних потреб (пріоритетом є військові витрати). Це включає державні позики, фінансову політику, зокрема роль НБУ у внутрішніх операціях з державним боргом.

Зниження економічної активності пов'язане з військовими діями та масовим переселенням громадян. Антикризисні заходи уряду, спрямовані на зниження податкового тягаря, мали негативний вплив на наповнення державного бюджету. Оцінка змін у структурі доходів і видатків дозволяє відстежувати напрямки фінансової політики в умовах війни.

Аналізуючи Закон «Про Державний бюджет України на 2024 рік», бачимо, що Міністерство фінансів базувалося на сценарії з оцінкою результатів 2023 року, з урахуванням високого рівня невизначеності. Є ймовірність, що фактичні показники відрізнятимуться від запланованих через ризики, такі як продовження війни, непередбачуваність її розвитку, відсутність повернення біженців, недостатній рівень реформ та обмежена міжнародна допомога [12].

На жаль, у 2024 році бюджетні витрати заплановані на рівні 3 трлн 355 млрд грн, з яких загальний фонд становить 3 трлн 120,6 млрд грн, а спеціальний фонд – 234,5 млрд грн. Власних ресурсів (податкових, неподаткових надходжень, трансфертів) вистачить лише на фінансування

половини видатків – близько 1,8 трлн грн, що створює дефіцит понад 1,5 трлн грн та зростання державного боргу.

Аналізуючи пріоритети Державного бюджету на 2024 рік за видатками, можна зробити висновок, що головною статтею є оборона і безпека, на яку заплановано 1 трлн 692,6 млрд грн (22,1% ВВП). Наступними важливими напрямками є соціальний захист населення та охорона здоров'я, на які виділено 469,4 млрд грн та 203,4 млрд грн відповідно (6% і 3% ВВП). Також передбачено фінансування підтримки бізнесу в розмірі 30,9 млрд грн і ветеранів війни – 14,3 млрд грн [13].

Зовнішня підтримка є критично важливою для покриття витрат, не пов'язаних із обороною, й оцінюється на рівні 41 млрд грн. Ці кошти передбачається отримати від міжнародних партнерів, таких як США, Європейський Союз, МВФ, Світовий банк, Японія та інші донори [14].

Що стосується державних запозичень, то вони заплановані на рівні 2 трлн 132 млрд грн, з яких 525,9 млрд грн припадають на внутрішні запозичення. Погашення державного боргу становитиме 627 млрд грн, а на його обслуговування планується витратити 420 млрд грн.

Надалі проаналізуємо структуру видатків Державного бюджету України за функціональною класифікацією у період 2021-2024 років (таблиця 1).

Аналізуючи структуру видатків Державного бюджету України за функціональною класифікацією у період 2020-2024 років, можна виділити кілька ключових тенденцій, що відображають зміни в пріоритетах державного фінансування, зокрема в контексті воєнного стану.

1. Зростання частки видатків на оборону. Питома вага видатків на оборону значно зросла з 9,35% у 2020 році до 51,15% у плані на 2024 рік. Цей різкий зріст свідчить про суттєву зміну пріоритетів державного бюджету. В умовах загрози національній безпеці та потреби в зміцненні обороноздатності країни, уряд зосередив більшість ресурсів на військових витратах. Це відображає не лише зміни в бюджетних показниках, але й стратегію, спрямовану на протидію зовнішнім викликам.

**Таблиця 1. Структура видатків Державного бюджету України
(функціональна класифікація) за період 2020-2024 рр. (%)**

Видатки	2020 р. (факт)	2021 р. (факт)	2022 р. (факт)	2023 р. (факт)	2024 р. (план)
Загальнодержавні функції	12,72	13,97	7,47	7,38	8,16
Оборона	9,35	8,56	42,24	52,25	51,15
Громадський порядок, безпека, судова влада	12,24	11,18	16,39	11,41	10,53
Економічна діяльність	13,11	12,73	4,33	3,35	3,22
Охорона навколишнього середовища	0,52	0,52	0,41	0,44	0,46
Житлово-комунальне господарство	0,82	0,74	0,71	0,49	0,43
Охорона здоров'я	9,70	9,07	7,23	7,69	6,08
Духовний та фізичний розвиток	0,76	0,65	0,43	0,43	0,41
Освіта	7,97	7,87	5,45	5,34	5,48
Соціальний захист та соціальне забезпечення	25,06	22,77	15,56	11,69	14,18
Міжбюджетні трансфери	12,44	13,60	5,06	4,42	5,64

Джерело: побудовано авторами за даними [8, 12, 13, 14].

2. Скорочення частки видатків на загальнодержавні функції.

Частка видатків на загальнодержавні функції, включно з фінансуванням державних установ, зменшилася майже удвічі — з 12,72% у 2020 році до 8,16% у плані на 2024 рік. Це вказує на перерозподіл ресурсів, оскільки більшість бюджетних коштів спрямовуються на пріоритетні сфери, такі як оборона. Зменшення фінансування загальнодержавних функцій може негативно вплинути на ефективність роботи державних установ, що, у свою чергу, вплине на управлінські процеси в країні.

3. Зменшення частки видатків на правоохоронні органи та безпеку.

У структурі видатків також спостерігається зменшення питомої ваги коштів, спрямованих на правоохоронні органи та безпеку: з 12,24% у 2020 році до 10,53% у 2024 році. Це може свідчити про реформи в правоохоронних

органах та переосмислення їхніх функцій в умовах воєнного стану, де акцент зміщується на військову безпеку.

4. Зменшення частки видатків на охорону здоров'я. Відносна частка видатків на охорону здоров'я зменшилася з 9,70% у 2020 році до 6,08% у плані на 2024 рік. Незважаючи на це, абсолютні показники витрат на охорону здоров'я зросли, зокрема через потребу в реабілітації поранених військових. Це свідчить про адаптацію системи охорони здоров'я до нових умов, коли пріоритетом стає надання допомоги військовим.

5. Зниження частки видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення. Питома вага видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення також суттєво зменшилася – з 25,06% у 2020 році до 14,18% у 2024 році. Це може бути наслідком зменшення фінансових можливостей держави в умовах війни, а також необхідності пріоритетного фінансування інших секторів.

6. Скорочення частки видатків на економічну діяльність. Частка видатків на економічну діяльність зазнала значного скорочення – з 13,11% у 2020 році до 3,22% у 2024 році. Це вказує на те, що уряд втрачає можливості для інвестування в економічний розвиток, що може негативно позначитися на відновленні економіки після завершення конфлікту.

Зміни в питомій вазі видатків бюджету України у 2020-2024 роках відображають не лише зміни в абсолютних показниках, але й перерозподіл ресурсів між різними сферами. Наприклад, хоча частка видатків на охорону здоров'я зменшилася, це не обов'язково означає зменшення абсолютних витрат на цю сферу. Натомість, це свідчить про зміну пріоритетів у бюджеті, де значно зросла частка видатків на оборону [15].

Таким чином, структура видатків демонструє адаптацію фінансової політики України до умов воєнного стану. Основним пріоритетом стає забезпечення обороноздатності країни, що веде до значного скорочення фінансування інших важливих сфер, включаючи соціальний захист та економічну діяльність. Це може мати серйозні наслідки для довгострокового

розвитку країни, якщо не будуть вжиті заходи для відновлення фінансування цих секторів після закінчення конфлікту [16].

В умовах воєнного стану фіскальна політика потребує диверсифікації економіки шляхом ефективнішого використання наявних ресурсів та пошуку нових можливостей. Виходячи з цього, головними завданнями уряду та інших гілок влади є:

1. Належне виконання основних функцій держави.
2. Забезпечення стабільного функціонування державних фінансів.
3. Підтримка економічної активності.
4. Збереження макрофінансової стабільності.
5. Забезпечення пріоритетних напрямків необхідними коштами.
6. Мобілізація ресурсів для досягнення перемоги над агресором.

Ці заходи спрямовані на подолання викликів воєнного часу та створення основи для майбутнього відновлення та розвитку України.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

1. Сучасні тренди фіскальної політики характеризуються підвищеною увагою до стимулювання економічного відновлення після кризи, інтеграцією екологічних аспектів та посиленням боротьби з податковими ухиленнями.

2. Фіскальна політика України в умовах воєнного стану зазнала суттєвих трансформацій, зокрема наявний чіткий перерозподіл бюджетних ресурсів на фінансування видатків на оборону та безпеку, при одночасному скороченні фінансування інших сфер.

3. Структура доходів Державного бюджету України на 2024 рік відображає оптимістичні очікування щодо відновлення економічної активності, що може потребувати корегування в залежності від розвитку воєнної ситуації.

4. Ключовими викликами для фіскальної політики України залишаються забезпечення макрофінансової стабільності, підтримка економічної активності та створення основи для post-war відновлення.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі пов'язані з розробкою моделей фіскальної політики для різних сценаріїв завершення війни та відновлення економіки, а також з вивченням можливостей інтеграції інноваційних інструментів (наприклад, цифрових валют центральних банків) у фіскальну політику держави.

Література

1. Кейнс Дж. М. Трактат про грошову реформу: «Загальна теорія зайнятості, процента та грошей» : реферат – дайджест. Асоціація укр. банків. – Київ : АУБ, 1999. 189с. Серія «Вершини економічної думки»).
2. Фрідман М. Капіталізм і свобода. К. : Дух і літера, 2010. 320 с.
3. Барро Р. Фіскальна політика і економічний ріст. *Journal of Political Economy*. 1974. Vol. 82, no. 6. Pp. 1065-1091.
4. Крисоватий А. Фіскальна політика України: тенденції та проблеми. *Фінанси України*. 2019. № 10. С. 23-30.
5. Опарін В. Сучасні виклики фіскальної політики України. *Економічний вісник України*. 2020. № 2. С. 14-20.
6. Федосов В. Аналіз фіскальної політики в умовах економічної кризи. *Вісник Національного університету державної податкової служби України*. 2021. № 1. С. 45-50.
7. Базилевич В. Д., Базилевич К. С., Балатрік Л. О. Макроекономіка: сучасний підхід. Київ : Знання, 2020.
8. Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2021 рік» : Закон України від 17 березня 2021 року, № 1390-IX. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1390-20> (дата звернення: 04.10.2024).
9. Лютий І. О. Монетарна та фіскальна політика в умовах глобалізації. Київ : Атака, 2022.
10. Мельник В. М. Фіскальна політика в умовах пандемії: нові підходи. *Фінанси України*. 2021. № 12. С. 15-21.

11. Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» : Закон України від 15 грудня 2022 року, № 2746-IX. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2746-20> (дата звернення: 04.10.2024).

12. Опарін В. М., Фельдхольц М. М. Економічні наслідки фіскальних заходів в Україні. *Фінанси України*. 2022. № 8. С. 7-13

13. Фіскальна політика в Україні: тренди та перспективи. *Економічний вісник України*. 2024. № 1. С. 3-12.

14. Степанова Н. В. Соціально-економічні аспекти фіскальної політики. *Економіка та держава*. 2023. № 3. С. 25-30.

15. Кравець О. В. Вплив фіскальної політики на економічний розвиток: сучасні тенденції. *Фінансові дослідження*. 2022. № 5. С. 10-17.

16. Батура О. В., Іващина О. Ф., Новікова Л. Ф. Макроекономіка: навчальний посібник. Київ : Центр освітньої документації, 2021.

References

1. Keynes, J.M. (1999), *Traktat pro hroshovu reformu: Zahalna teoriia zainiatosti, protsenta ta hroshei* [Treatise on Monetary Reform: The General Theory of Employment, Interest and Money], Asotsiatsiia ukrainskykh bankiv, Kyiv, Ukraine.

2. Friedman, M. (2010), *Kapitalizm i svoboda* [Capitalism and Freedom], Dukh i litera, Kyiv, Ukraine.

3. Barro, R. (1974), "Fiscal policy and economic growth", *Journal of Political Economy*, vol. 82, no. 6, pp. 1065-1091.

4. Krysovatyi, A. (2019), "Fiscal policy of Ukraine: Trends and challenges", *Finansy Ukrainy*, no. 10, pp. 23-30.

5. Oparin, V. (2020), "Current challenges of Ukraine's fiscal policy", *Ekonomichnyi visnyk Ukrainy*, vol. 2, pp. 14-20.

6. Fedosov, V. (2021), "Analysis of fiscal policy under economic crisis conditions", *Visnyk Natsionalnoho universytetu derzhavnoi podatkovoï sluzhby Ukrainy*, vol. 1, pp. 45-50.

7. Bazylevych, V.D. Bazylevych, K.S. and Balatrik, L.O. (2020), *Makroekonomika: suchasnyi pidkhid* [Macroeconomics: Modern Approach], Znannia, Kyiv, Ukraine.
8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2021), The Law of Ukraine "On amendments to the Law of Ukraine 'On the State Budget of Ukraine for 2021'", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1390-20> (Accessed 4 Oct 2024).
9. Liutyi, I.O. (2022), *Monetarna ta fiskalna polityka v umovakh hlobalizatsii* [Monetary and Fiscal Policy in the Conditions of Globalization], Ataka, Kyiv, Ukraine.
10. Melnyk, V.M. (2021), "Fiscal policy in the context of a pandemic: New approaches", *Finansy Ukrainy*, vol. 12, pp. 15-21.
11. The Verkhovna Rada of Ukraine (2022), The Law of Ukraine "On amendments to the Law of Ukraine 'On the State Budget of Ukraine for 2023'", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2746-20> (Accessed 4 Oct 2024).
12. Oparin, V.M. and Feldkholts, M.M. (2022), "Economic consequences of fiscal measures in Ukraine", *Finansy Ukrainy*, no. 8, pp. 7-13.
13. Ekonomichnyi visnyk Ukrainy (2024), "Fiscal policy in Ukraine: Trends and prospects", *Ekonomichnyi visnyk Ukrainy*, vol. 1, pp. 3-12.
14. Stepanova, N.V. (2023), "Socio-economic aspects of fiscal policy", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 3, pp. 25-30.
15. Kravets, O.V. (2022), "The impact of fiscal policy on economic development: Modern trends", *Finansovi doslidzhennia*, vol. 5, pp. 10-17.
16. Batura, O.V. Ivashchyna, O.F. and Novikova, L.F. (2021), *Makroekonomika: navchalnyi posibnyk* [Macroeconomics: Textbook], Tsentr osvitoi dokumentatsii, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 14.10.2024 р.